Moral Sermaye Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması*

Özgür Sami Akgül

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7721-1234>

Öğretmen / Milli Eğitim Bakanlığı, Gaziantep – TÜRKİYE

Prof. Dr. Habib Özkan

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-7496-058X>

Gaziantep Üniversitesi, Gaziantep Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Gaziantep – TÜRKİYE

Makale Geçmişi

Geliş: 12.09.2019

Kabul: 20.01.2020

On-line Yayın: 25.03.2020

Anahtar Kelimeler

Moral Sermaye

Ahlak

Ölçek Geliştirme

Araştırma Makalesi

* Bu çalışma Özgür Sami Akgül'ün Gaziantep Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsünde yapmakta olduğu "Öğretmenlerin Moral Sermayelerinin Geliştirilmesine Yönelik Bir Uygulama" adlı doktora tez çalışmasından üretilmiştir. Araştırma Gaziantep Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Birimi EF.DT.18.03 nolu Araştırma Projesi tarafından desteklenmiştir. 14. Eğitim Yönetimi Kongresi'nde, (2-4 Mayıs 2019, Çeşme) sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.37006>**Öz**

Bu araştırmanın amacı, öğretmenlerin moral sermayelerini ölçebilecek geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirmektir. Ölçme aracının geliştirilmesi için ilk olarak alan yazın taranmış, sonrasında ahlaklı öğretmenin yapması gereken davranışları karşılayan 66 maddelik bir madde havuzu oluşturulmuştur. Uzman görüşü doğrultusunda benzer nitelikte, iyi ifade edilmemiş, açık ve anlamlı bulunmayan maddeler ölçekten çıkarılarak 66 maddelik madde havuzu 30 maddeye düşürülmüştür. Araştırmanın evrenini 2018-2019 Eğitim-öğretim yılında Gaziantep ili Şehitkâmil ve Şahinbey ilçelerinde bulunan kamu okullarında görev yapan öğretmenler oluşturmaktadır. Araştırma evrenindeki öğretmenler basit seçkisiz örnekleme yoluyla belirlenmiş, ölçeğin yapı geçerliliğinin belirlenmesi için çalışma grubundaki 408 öğretmenden elde edilen verilere açımlayıcı faktör analizi (AFA) yapılmıştır. Ölçeğin Kaiser Meyer Olkin (KMO) değeri .805 olarak bulunmuştur. Bartlett's Sphericity testi sonucunun ($\chi^2=746,739$ $p<.01$) anlamlı olduğu, açıklanan varyansın ise %60 olduğu tespit edilmiştir. AFA sonuçlarına göre madde-toplam korelasyon değeri 0,30'un altında olan maddeler, madde ölçme gücünün zayıf olması nedenleriyle ölçekten çıkarılmıştır.

Daha sonra ölçeğin yapı geçerliliğinin incelenmesi amacıyla 20 maddeden oluşan ölçek formuna doğrulayıcı faktör analizi (DFA) yapılmıştır. DFA sonuçlarına göre ölçek maddelerinin faktör yük değerlerinin 0,32 – 0,66 arasında değiştiği belirlenmiştir. Uyum indeksi değerleri ise RMSEA: 0,074; SRMR: 0,067; GFI: 0,90; AGFI: 0,870; CFI: 0,910; NFI: 0,910; $\chi^2/df=3,17$ olarak bulunmuştur. AFA sonucunda elde edilen faktör yapısının madde istatistikleri açısından DFA bulguları ile doğrulandığı görülmüştür. Ölçeğin tamamı için hesaplanan iç tutarlılık katsayısı olan Cronbach's Alpha değeri .871 olarak bulunmuştur. Boyut bazında bakıldığında ise tüm boyutların Cronbach's Alpha değerleri .70'in üzerinde çıkmıştır. Çalışma sonunda elde edilen değerler dikkate alındığında moral sermaye ölçeğinin 20 maddeden ve 5 boyuttan oluşan geçerli ve güvenilir bir ölçek olduğu söylenebilir.

Atıf Bilgisi / Reference Information

Akgül, Ö. S. ve Özkan, H. (2020). Moral Sermaye Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. *Jass Studies-The Journal of Academic Social Science Studies*, Year: 13, Number: 79, Spring, p. 95-112.

The Scale of Moral Capital: A Reliability and Validity Study

Özgür Sami Akgül

Teacher / Ministry of Education, Gaziantep – TURKEY

Prof. Dr. Habib Özkan

Gaziantep University, Gaziantep Faculty of Education, Department of Educational Sciences, Gaziantep – TURKEY

Article History

Submitted: 12.09.2019

Accepted: 20.01.2020

Published Online: 25.03.2020

Key Words

Moral Capital

Moral

Scale Development

Research Article

DOI:

<http://dx.doi.org/10.29228/JASSS.37006>

Abstract

This study aims to develop a valid and reliable scale which can measure the moral capital of teachers. Firstly, a literature review has been made in order to develop the scale, and then an item pool with 66 items matching behaviours that moral teachers should have has been constituted. In accordance with the opinions received by experts, the items that are of similar nature, inarticulate, unclear and meaningless have been omitted from the scale and thus the 66-item scale has been reduced to 30 items. The research population of this study is, the teachers who work in public schools in Şehitkamil and Şahinbey districts of Gaziantep during 2018-2019 educational year. The teachers in the research sample have been determined by Simple Random Sampling, and in order to determine the construct validity of the scale, Exploratory Factor Analysis (EFA) has been applied to the data collected from 408 teachers in the research sample. Kaiser Meyer Olkin (KMO) value of the scale has been found as .805. It has been determined that Bartlett's Sphericity test finding ($\chi^2=746,739$ $p<.01$) is meaningful and the variance obtained is % 60. According to EFA findings, the items whose item correlation value are under 0,30 have been omitted from the scale since their strengths to measure the item is weak.

Afterwards, in order to examine the construct validity of the scale, Confirmatory Factor Analysis (CFA) has been applied to scale form consisting of 20 items. According to CFA findings, it has been determined that the factor load values of scale's items vary from 0,32 to 0,66. The fit indices values of the scale's items have been found as RMSEA: 0,074; SRMR: 0,067; GFI: 0,90; AGFI: 0,870; CFI: 0,910; NFI: 0,910; $\chi^2/df=3,17$. The factor structure obtained from EFA findings, in terms of item statistics, has been found that it has been validated by CFA findings. Cronbach's Alpha, the internal consistency coefficient, which has been calculated for the whole scale has been found as .871. When look on dimension basis, all dimensions' Cronbach's Alpha values have been found above 70. When the values obtained at the end of the study are taken into consideration, it can be said that the moral capital scale is a valid and reliable scale consisting of 20 items and 5 dimensions.

1. GİRİŞ

Eğitim, günümüzde tüm toplumların ortak önceliği haline gelmiştir. Genç nesillerin geleceğe hazırlanmasında, toplumsal refahın geliştirilip sürdürülebilir hale gelmesinde eğitimin niteliği ve kalitesi büyük önem taşımaktadır. Toplumların kalkınmasında eğitimin ne kadar önemli bir işleve sahip olduğu OECD'nin PISA raporları gibi uluslararası çalışmalarla da ortaya konmaktadır.

Eğitim düzeyinin yükseltilmesine yönelik önlemler alınmakta; eğitim bütçelerinin artırılması, okulların fiziki imkânlarının iyileştirilmesi, öğretmen niteliğinin artırılması gibi pek çok alana yatırım yapılmaktadır. Tüm bu yatırımların özünde yeterli kaynak aktarıldığında eğitimde beklenen hedeflere ulaşılabileceği beklentisi vardır. Oysa eğitim bir ürün değil, hizmettir. Bu nedenle maddi kaynak tahsisi tek başına eğitimde başarıyı garantileyemez. Eğitim-öğretim faaliyetlerinde maddi olmayan sermaye kaynaklarından faydalanmanın kaynak çeşitliliği ve zenginliği açısından önem taşıdığı düşünülmektedir.

Bir ticaret işinin kurulması, yürütülmesi için gereken anapara ve paraya çevrilebilir malların tamamı (TDK, 2019) şeklinde daha çok mali ve fiziksel bir varlık olarak tanımlanan sermaye kavramı, günümüzde bu anlamının çok ötesinde yeni anlamları da karşılar hale gelmiştir. Bourdieu (1986) sermaye kavramını alışlagelmiş tanımlarından farklı olarak ekonomik, sosyal ve kültürel olmak üzere üç biçimde incelemiştir. Ekonomik sermaye ile her tür maddi varlığı, sosyal sermaye ile insanların toplum içindeki sosyal ilişki ağını, kültürel sermayeyle ise kültürel birikimi sonraki kuşaklara aktarma sürecini açıklamıştır.

Ekonomik olmayan sermaye türlerine moral sermayeyi ekleyen Valverde (1994: 213) Bourdieu'nun kültürel sermaye kavramını materyalist bulmuş, sivil toplumun ekonomik, kültürel ve ahlaki olmak üzere üç devrenin etkileşimi ile oluştuğunu ifade etmiştir. Swartz (2009: 148) moral sermayeyi, toplumda ahlaki duruş sergileyerek itibar kazanıp bunu ekonomik bir faydaya dönüştürme şeklinde açıklamaktadır. Swartz'a göre moral sermaye sahip olunabilir, artırılabilir, yatırılabilir, kaybedilebilir, kazanılabilir ve aktarılabilir bir sermaye türüdür. Başkaları tarafından kabul edilerek kişiye avantajlar yaratmakta ve nihayetinde sahip olan kişiye ekonomik katkı sağlamaktadır.

Çelik'e göre (2014: 68) moral sermaye; ahlaki kararlar ve davranışlar yoluyla başkalarını etkileme, iyi ve kötüye ilişkin algıları yönetme ve ahlaki kararları değiştirmeye yönelik bir sosyal yapı geliştirme kapasitesidir. Wodka (2017:65) insanın sadece birey değil aynı zamanda sosyal bir varlık olduğuna vurgu yapmış, bu yönüyle moral sermayenin sosyal ilişkileri, sosyal güveni ve sosyal etkileşimleri geliştirerek toplumsal ilişkileri ve ticari işlem kalitesini olumlu yönde etkilediğini ifade etmiştir.

Rantapala (2003: 231) tavırlarında ahlaklı olmayı alışkanlık haline getiren insanların, kendileri ile ticaret yapan diğer insanları ikna eden güvenilirliklerinden dolayı itibar kazandığını belirterek bu tür bir sermayenin, kurumların güvenilmez olduğu ve insanların güvenilir ticari ortaklar aradığı bir yerde değerini gitgide artıracığına vurgu yapmıştır. Wang (2015: 57) tarih, eğitim ve ahlaki görmezden gelen bir ülkede üretimin zenginlik yaratamayacağını sadece hayatta kalmayı sağlayacağını belirterek, ekonomideki ahlaki ideallerin hızlı ekonomik kalkınmayı teşvik ettiğini ifade etmiştir. Sison (2003: 31) moral sermayeyi bir insanı insan olarak iyi yapan şey olarak tanımlamıştır.

Ahlak kelimesi Arapçada "huy, mizaç, karakter" anlamına gelen "hulk" sözcüğünden türemiştir (Cevizci, 2008: 3). Ahlak, toplumda iyilik ve kötülük hakkında oluşan değer yargılarına göre yapılması uygun olan veya yapılmaması gereken davranışlara ilişkin kurallar bütünüdür (Özkan ve Akgül, 2018: 456). Ahlak, bir toplumun manevi dünyasını büyük ölçüde şekillendiren, insanların değer dünyalarını belirleyen, onlara nasıl davranmaları ve yaşamaları gerektiğini bildiren kurallar, normlar ve değerler sistemidir (Cevizci, 2015: 14). Ahlak sözcüğünün Latince karşılığı olarak moral sözcüğü kullanılmaktadır.

Ahlak, bir topluluk içindeki yerimizle, doğayla ilgili anlayışımızla, öbür dünyayla ilgili inançlarımızla, aklın ne bileceğine dair varsayımlarımızla ve hayatı anlamlı kılan şeylerle ilgilidir (Jena, 2015: 105). Eğitim normatif bir kavramdır ve öğretmenlik de özü itibarıyla veya asli olarak ahlaki bir iş ya da faaliyettir (Cevizci, 2016: 45). Kaymakcan ve Meydan (2016) ahlaklı davranışı, akıl ve irade sahibi bir insanın iyi niyetle ve hür olarak yaptığı davranışlar olarak tanımlamaktadır.

Ahlak, eğitimde özel bir anlam taşır çünkü öğretmenler hem ahlaki sorularla kuşatılmıştır hem de

gelecek kuşağın eğitiminin sorumluluğu her zamankinden çok onlarıdır (Haynes, 2014: 19). Her toplum gelecek kuşaklara birtakım toplumsal değerlerini aktarmayı, onları belirli ahlaki ilkelerle donatmayı benimsemiştir. Öğretmenler öğrencilerine sadece bilgi aktarmaz, farkında olarak veya olmayarak onların ahlaki kimliklerini şekillendirir, onların sosyalleşmelerini sağlar. Okullarda ahlaki davranışların gösterilmesi ve okul yönetiminin bu yönde kararlar alması birinci derecede okulu, ikinci derecede ise toplumu olumlu yönde etkileyecektir (Koçyiğit vd., 2018: 4).

Bugüne kadar öğretmenlerden beklenen tutum ve davranışlar etik ilkeler çerçevesinde açıklanmaya çalışılmıştır. Etik, ahlak üzerine söz söyleme etkinliğidir (Aydın, 2016: 14). Yunanca “karakter, adet veya gelenek” anlamına gelen “ethos” sözcüğünden türetilmiş olan etik kavramı çoğu zaman ahlakla karıştırılmaktadır. Etik, felsefenin ahlaklılıkla, ahlaki değerlerle ilgili olan disiplinine karşılık gelir. Bu yönüyle ahlakla yakın ilişki içindedir (Cevizci, 2015: 12). Etik, doğru ve yanlış davranış teorisidir, ahlak ise onun pratiği. Ahlaki değil de etik ilkelerden; etik değil de ahlaki bir davranış tarzından söz etmek daha doğrudur (Billington, 2011: 46).

Etik doğru ve yanlış ölçütleridir (Aydın, 2016: 15). Etik ilkelerle ahlak kuralları arasında temel fark, etğin insan davranışlarının süregiden amaçlarıyla ilgili olması, ahlakın ise gündelik durumlarda uygulanmasıyla ilgilidir (Billington, 2011: 60). Ahlaki çağrı tamamen kişiseldir (Bauman, 2016: 11). İnsan ne ahlaksız ne de etiksiz olabilir. Ahlak insanın içinde yaşadığı toplumun yüzlerce yıllık hayat deneyimini, değerler silsilesini içeren belli bir anlam dünyası sunar. Etik ise ahlaka özgü anlam dünyasını kavramayı mümkün kılan felsefeyi veya ilkeleri temin eder (Cevizci, 2016: 20). Şu halde etik herkes tarafından kabul edilen evrensel bir çerçeve sunarken ahlak daha yerel ve kişisel bir nitelik taşımaktadır.

Bir mesleğin sürdürülebilir olabilmesi için tüm meslek üyelerinin belirli kurallar dâhilinde uyması gereken bilinçli davranışlar etik ilkeleri oluşturur. Bir mesleğin kendine özgü etik kurallarının olması o mesleğin statü ve saygınlığını artırmaktadır. Bu ilkeler kişisel nitelik taşımaz. Mesleki etik ilkeler sayesinde doktorun hastasıyla, öğretmenin öğrencisiyle olan ilişkisi belli ilkeler çerçevesinde yürütülmektedir. Bu ilkeler hem yön verme hem de sınır çizmede önemli bir işlevi yerine getirmektedir. Öğretmenlik mesleğinde geçerli etik değerler konusunda ise tam bir görüş birliği yoktur (Eskicumalı, 2014: 14).

İdeal bir öğretmen kusursuz öğretme yeteneklerinin yanı sıra yaşama biçimiyle de örnek alınacak ahlaki bir modeldir (Pieper, 2012: 118). Etik kodlara bağlı davranışlarla amaçlar bir araya geldiğinde öğretmenlerin yaptıkları ile niçin yaptıkları birleştiği zaman meslek etik kodları, mesleki etik kodları olmaktan çıkıp güçlü ahlaki değerler haline gelecektir (Sergivanni, 2015: 55).

Günümüzde özveri düşüncesi meşruluğunu yitirmiş durumdadır. İnsanlar ise ahlaki ideallere ulaşmaya ve ahlaki değerleri korumaya da teşvik edilmemektedir (Bauman, 2016: 11). Eğitim örgütleri özelinde bakıldığında moral sermaye, öğretmenlerin etik kodlara dayalı olarak sergilediği ahlaki davranışların bireysel ve örgütsel düzeyde oluşturduğu sosyal birikimin adıdır. Moral sermaye, özü itibarıyla ahlaki bir nitelik taşıyan eğitim faaliyetlerinin her aşamasında “saygı, sorumluluk, adalet, hoşgörü ve empati” gibi ahlaki değerlerin hâkim kılındığı uzun vadeli bir yatırımı ve sosyal yapı geliştirme kapasitesini ifade etmektedir.

Post modern etik etkisindeki okullarda değerlerin hızla zayıfladığı bunun akran zorbalığı, zararlı madde alışkanlığı ve disiplin sorunları gibi pek çok olumsuz sonucu beraberinde getirdiği görülmektedir. Etkili okullar geliştirmeyi ve o okullarda iyi insanlar yetiştirmeyi hedefleyen eğitim sistemimizde otorite ve disiplinin yerini vicdan ve sorumluluk bilincine bırakmasında moral sermaye önemli bir kaynak olarak değerlendirilmelidir.

2. YÖNTEM

Bu bölümde moral sermaye ölçeğini geliştirme aşamaları hakkında bilgi verilmiş olup örneklem seçimi, ölçeğin uygulanması, geçerlik ve güvenirlilik için madde ayırtediciliği, madde toplam korelasyonu, açımlayıcı faktör analizi, güvenirlilik analizi, boyutlar arası korelasyon ve doğrulayıcı faktör analizi bulgularına yer verilmiştir.

2.1. Örneklem

Araştırmalar çoğunlukla örneklemeler üzerinde yapılır ve elde edilen sonuçlar ilgili evrene genellenir (Karasar, 2005: 110). Araştırmanın çalışma grubu 2018-2019 Eğitim-öğretim yılında Gaziantep ili Şehitkâmil ve Şahinbey ilçelerindeki devlet okullarında görev yapan öğretmenler arasından basit seçkisiz örnekleme yoluyla belirlenmiştir.

Ölçek geliştirme araştırmalarında istatistiki analizlerin anlamlı olabilmesi için gereken katılımcı sayısı ile ilgili çeşitli görüşler vardır. Örneklem büyüklüğünün, madde sayısının 5-10 katı olması uygun görülmektedir (Erkuş, 2012: 99; Çokluk vd., 2016: 206). 30 maddelik ölçek için ilk uygulamaya katılan 408 öğretmen, sonrasında 20 maddelik ölçek için ikinci uygulamaya katılan 401 öğretmenin örnekleme fazlasıyla karşılamakta olduğu görülmektedir.

Tablo 1. Çalışma Grubu

Değişken	Kategori	Uygulama 1		Uygulama 2	
		f	%	f	%
Cinsiyet	Kadın	232	56,8	211	52,6
	Erkek	176	43,2	190	47,4
Yaş	22-29	100	24,5	112	28
	30-39	180	44,1	167	41,6
	40-50	128	31,4	122	30,4
Hizmet Süresi	1-4 yıl	71	17,4	100	25
	5-9 yıl	99	24,3	91	22,6
	10-14 yıl	93	22,7	77	19,2
	15-20 yıl	145	35,6	133	33,2
Okul Türü	İlkokul	171	42	145	36,1
	Ortaokul	95	23,2	172	42,9
	Lise	142	34,8	84	21
TOPLAM		N = 408		N = 401	

2.2. Veri Toplama Aracı

Öğretmenlerin moral sermaye seviyesini belirlemek için ölçme aracı geliştirilmesinin ilk aşamasında ahlak, ahlaki liderlik, ahlaki zekâ ve etik ile ilgili alan yazın taranmış olup öğretmenlere yönelik konuyla ilgili herhangi bir ölçeğe rastlanmamıştır. Ancak Philips'in (2006) Stratejik liderlik kapsamında, Sison'un (2003) ahlaki liderlik kapsamında ahlaki sermayeyi ölçmeye yönelik çalışmalar yaptıkları görülmüştür. Moral sermaye ölçeğinin madde havuzu Akgül ve Özkan'ın (2019:119 a, 2019:249 b) nitel araştırma sonuçlarından ve araştırmacılar tarafından öğretmenlere yöneltilen "Ahlaki

öğretmen ne yapar?" sorusuna yanıt arandığı odak görüşme sonuçlarından yararlanılarak 66 cümleden oluşan bir madde havuzu oluşturulmuştur.

İkinci aşamada ölçeğin kapsam geçerliliğini sağlamaya yönelik çalışmalar yapılmıştır. Ölçeğin taslak formunda yer alan maddelerin ölçülmek istenilen amaca uygunluğu ile ilgili olarak eğitim bilimleri alanında uzman olan kişilerin görüşü alınmıştır. Uzmanlardan gelen görüşler doğrultusunda bazı maddeler düzeltilmiş; benzer nitelikte, iyi ifade edilmemiş, açık ve anlamlı bulunmayan maddeler ise ölçekten çıkarılarak 66 maddelik madde havuzu 30 maddeye düşürülmüştür. Madde havuzunda yer alan yargıların açık ve anlaşılır olup olmadığı biri Türkçe biri Türk Dili ve Edebiyatı öğretmeni olmak üzere beş öğretmenin görüşü alınarak test edilmiştir.

Uygulama için son şekli verilen ölçme aracı iki bölümden oluşmuştur. Ölçme aracının birinci bölümünde kişisel bilgiler formu, ikinci bölümde ise 30 maddeden moral sermaye ölçeği yer almaktadır. Öğretmenlerden "Kesinlikle katılıyorum", "Katılıyorum", "Kararsızım", "Katılmıyorum" ve "Kesinlikle Katılmıyorum" arasında değişen 5'li Likert tipi bir ölçek üzerinde düşüncelerini ifade etmeleri istenmiştir. Araştırmaya katılan katılımcıların araştırma sorularına verdikleri yanıtların aritmetik ortalamaların değerlendirilmesinde "1.00-1.79 = Kesinlikle Katılmıyorum", "1.80- 2.59 = Katılmıyorum", "2.60 - 3.39 = Kararsızım", "3.40 - 4.19 = Katılıyorum", "4.20 - 5.00 = Kesinlikle Katılıyorum" ölçütleri esas alınmıştır. Bu durumda 4.20 ve üzeri puan alan öğretmenlerin moral sermaye yeterliklerinin "çok iyi", 3.40-4.19 puan için öğretmenlerin "iyi", 2.60-3.39 puan alanların "kararsız", 1.80-2.59 puan alan öğretmenlerin "düşük" ve 1.00-1.79 puan alanların "çok düşük" olduğu düşünülmektedir.

2.3. Verilerin Toplaması

Araştırma verileri 2018-2019 eğitim-öğretim yılı ikinci döneminde toplanmıştır. Ölçek formu araştırmacılar tarafından Şehitkâmil ve Şahinbey'deki devlet okullarında görev yapan öğretmenlere elden ulaştırılmıştır.

2.4. Verilerin Analizi

Moral sermaye ölçeği için toplanan veriler SPSS 22 ve Lisrel 9.1 paket programları kullanılarak analiz edilmiştir. Açıklayıcı ve doğrulayıcı faktör analizi (AFA ve DFA) yapılarak ölçeğin yapı geçerliliği belirlenmiştir. Ölçeğin güvenirliği, madde toplam korelasyonları, alt-üst grup ortalamaları t testi ve Cronbach Alfa iç tutarlık katsayısı hesaplanarak ortaya konulmuştur.

3. Bulgular

Bu bölümde moral sermaye ölçeği geçerlik ve güvenirlik çalışmalarına ilişkin bulgular yer almaktadır.

3.1. Verilerin İstatistiksel Analizlere Uygunluğunun Sınanması

Verilerin analizler için uygunluğunun sınanması için z puanları alınmış, katılımcıların tamamının ± 3 değerleri içinde yer aldığı tespit edilmiştir. Raykov ve Marcoulides (2008) +3'den büyük ya da -3'den küçük olan z puanlarını uç değer kabul etmiştir. Toplam puan üzerinden z değeri hesaplanmış, normallik varsayımının karşılanıp karşılanmadığı çarpıklık ve basıklık değerine bakılarak belirlenmiştir. Çarpıklık katsayısının ± 1 sınırları içinde kaldığından dağılımların normal olduğuna karar verilmiştir.

3.2. Geçerlilik ve Güvenirliğe İlişkin Bulgular

Moral Sermaye Ölçeğinin yapı geçerliliğini belirleyebilmek için açıklayıcı faktör analizi yapılmıştır. Moral Sermaye ölçeğinin, faktör analizinin ön şartları olan değişkenler arasında belli oranda korelasyon bulunmasının sonucunda veri setinin faktör analizine uygunluğuna karar vermek amacıyla KMO değeri, Barlett Küresellik testi ve değişkenler arasındaki ilişkiler esas alınmıştır (Tabachnick ve Fidel, 2013). Ölçeğin Kaiser Meyer Olkin (KMO) değeri .805 olarak bulunmuştur. Bartlett's Sphericity testi sonucu da ($\chi^2=746,739$ $p<.01$) anlamlı olduğu tespit edilmiştir. Bu sonuçlar

ölçekte yer alan verilerin faktör analizi yapılmasına uygun olduğunu göstermektedir (Tavşancıl, 2010: 50).

Tablo 2. Moral Sermaye Ölçeğinin Maddelerine İlişkin İstatistikler

Madde No	Madde Silme Ortalaması	Madde Silme Varyansı	Madde Toplam Korelasyonu	Madde Silme Güvenirlik Katsayısı
1	126,404	111,952	0,504	0,914
2	126,654	111,063	0,425	0,915
3	126,471	111,417	0,506	0,914
4	126,548	110,697	0,277	0,913
5	126,394	112,377	0,208	0,813
6	126,375	114,606	0,238	0,816
7	126,837	114,177	0,287	0,817
8	126,952	110,726	0,236	0,813
9	126,346	113,141	0,505	0,914
10	126,346	112,500	0,605	0,913
11	126,250	113,335	0,559	0,914
12	126,317	113,170	0,491	0,914
13	126,462	111,804	0,228	0,813
14	126,471	110,504	0,224	0,812
15	126,615	112,724	0,401	0,915
16	127,000	109,845	0,559	0,913
17	126,817	109,626	0,501	0,914
18	126,539	111,610	0,549	0,913
19	126,635	108,797	0,602	0,912
20	126,606	110,882	0,484	0,914
21	126,308	112,273	0,238	0,813
22	126,385	113,016	0,493	0,914
23	126,702	111,765	0,487	0,914
24	126,298	113,726	0,464	0,914
25	126,548	111,570	0,526	0,913
26	126,490	111,359	0,249	0,813
27	126,885	113,229	0,335	0,917
28	127,250	112,073	0,342	0,917
29	126,837	111,264	0,506	0,914
30	126,587	109,798	0,267	0,811
Güvenirlik = 0,787				

Tablo 2 incelendiğinde, moral sermaye ölçeğinde 0,30'un altında bulunan on madde (4, 5, 6, 7, 8, 13, 14, 21, 26 ve 30 no'lu maddeler) göze çarpmaktadır. Madde-toplam korelasyon değeri 0,30'un altında olan maddelerin madde ölçme gücünün zayıf olması nedenleriyle (Yaşar, 2014) maddelerin

ölçekten çıkarılmasının uygun olacağına karar verilmiştir.

Tablo 3. Ölçekten madde çıkarımı yapıldıktan sonraki güvenirlik analizi

Madde No	Madde Silme Ortalaması	Madde Silme Varyansı	Madde Toplam Korelasyonu	Madde Silme Güvenirlik Katsayısı
1	82,404	50,593	0,497	0,864
2	82,654	50,423	0,375	0,869
3	82,471	50,096	0,512	0,863
9	82,346	51,646	0,466	0,865
10	82,346	51,296	0,554	0,863
11	82,250	51,626	0,541	0,864
12	82,317	51,675	0,451	0,866
15	82,615	51,035	0,398	0,868
16	83,000	49,223	0,546	0,862
17	82,817	48,927	0,499	0,864
18	82,539	50,387	0,540	0,863
19	82,635	48,642	0,578	0,861
20	82,606	49,639	0,497	0,864
22	82,385	51,190	0,503	0,864
23	82,702	50,522	0,472	0,865
24	82,298	51,920	0,441	0,866
25	82,548	50,231	0,531	0,863
27	82,885	51,190	0,347	0,870
28	83,250	50,733	0,322	0,872
29	82,837	49,905	0,521	0,863
Güvenirlik = 0,871				

Tablo 3'te görüldüğü üzere 30 maddeden 20 maddeye düşen ölçekte madde çıkarımı yapıldıktan sonra ölçeğin geri kalan maddeleri içerisindeki madde ilişki düzeyleri 0,30'un altında olan madde olmadığından herhangi bir maddenin ölçekten çıkarılmasına gerek duyulmamıştır. Ölçeğin iç tutarlılığını belirlemek için Cronbach's Alpha analizi kullanılmış olup ölçeğin güvenirlik seviyesinin 0,787'den 0,871'e yükseldiği ve bu değer de güvenirlik seviyesi için oldukça yüksek düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 4. Moral Sermaye Ölçeğinin Madde ve Toplam Ölçek Korelasyonu Değerleri

Madde No	r	p
1	0,561	0,000**
2	0,470	0,000**
3	0,579	0,000**
9	0,523	0,000**
10	0,601	0,000**
11	0,586	0,000**
12	0,510	0,000**
15	0,478	0,000**
16	0,615	0,000**
17	0,582	0,000**
18	0,599	0,000**
19	0,646	0,000**
20	0,572	0,000**
22	0,559	0,000**
23	0,543	0,000**
24	0,498	0,000**
25	0,593	0,000**
27	0,436	0,000**
28	0,427	0,000**
29	0,588	0,000**
**p<0.01		

Tablo 4'te değişkenlerin toplam ölçekle arasındaki ilişki incelenmiştir. Bu bağlamda $r > ,30$ düzeyindeki ilişkiler veri setinin faktör analizine uygunluğuna işaret etmektedir. Tablo 3 incelendiğinde, geriye kalan ölçek maddeleri ile toplam ölçek arasındaki ilişkinin tamamının söz konusu ölçütü karşıladığı görülmektedir. Tablo 4'e göre maddelerle toplam ölçek arasındaki ilişkiler ,427-,646 arasında olduğundan her madde için ilişkinin anlamlı olduğu görülmektedir ($p < ,01$).

Tablo 5. Moral Sermaye Ölçeğinin Alt Boyutlarının Öz Değerleri ve Açıkladıkları Varyans Düzeyleri

Bileşenle r	Başlangıç Öz Değerleri			Döndürme Sonrası Yüklerin Kareler Toplamı		
	Toplam	Varyans%	Kümülatif %	Toplam	Varyans %	Kümülatif %
1	6,149	30,743	30,743	3,088	15,438	15,438
2	1,849	9,247	39,990	2,478	12,388	27,827
3	1,554	7,768	47,758	2,317	11,583	39,410
4	1,263	6,315	54,074	2,109	10,543	49,953
5	1,186	5,926	60,000	2,010	10,047	60,000

Moral Sermaye ölçeğinin faktör yapısının çıkarımı için Temel Bileşenler Analizi kullanılmış,

faktörlerin nasıl döndürüleceğinin belirlenmesi için de dikey döndürme yöntemlerinden olan varimax dik döndürme yöntemi tercih edilmiştir. Ölçekteki maddelerin kalması ya da kalmaması durumuna karar vermede faktör yük değerlerinin ,45 veya daha üzeri bir değer olması ölçüt olarak alınmıştır (Büyüköztürk, 2011). Bununla birlikte maddelerin tek bir faktör altında yük değeri taşıma özelliği de dikkate alınmıştır. Tablo 5'te görüldüğü üzere Moral Sermaye ölçeğinin öz değeri 1,00'dan büyük 5 faktörlü bir yapı sergilemektedir. Birinci faktör toplam varyansın %15,438'ini; ikinci faktör toplam varyansın %12,388'ini, üçüncü faktör toplam varyansın %11,538'ini, dördüncü faktör toplam varyansın %10,543'ünü ve beşinci faktör toplam varyansın %10,047'sini açıklamaktadır. Beş faktörün birlikte açıkladıkları toplam varyans ise %60 olup sosyal bilimlerde açıklanan varyansın %40 ile %60 arasında olması yeterli kabul edilmektedir (Büyüköztürk, 2011).

Tablo 6. Moral Sermaye Ölçeğine Ait Faktör Yük Değerleri

Faktör Adı	Madde No	Faktör Yük Değeri	Maddeler	Güvenirlik
SORUMLULUK	17	0,566	Özel hayatımda yaşadığım sorunları çalışma hayatıma yansıtmam.	0,745
	10	0,579	Hakkaniyetli biri olduğumu düşünüyorum.	
	22	0,594	Öğrencilerime rehberlik yaparım.	
	23	0,692	Alanımla ilgili fark yaratan işler yapmaya çalışırım.	
	19	0,701	Okul faaliyetlerinin yürütülmesinde sorumluluk alırım.	
BÜTÜNLÜK	3	0,791	Kararlarımın değer ve inançlarımla uyumlu olmasına özen gösteririm.	0,803
	2	0,792	Her zaman doğruyu söylerim.	
	1	0,843	Güçlü ahlaki değerlere sahibim.	
HOŞGÖRÜ	27	0,402	İnsanların ufak tefek hatalarını görmezden gelebilirim.	0,704
	25	0,538	Bana yöneltilen eleştirileri dikkate alırım.	
	20	0,545	Sorun yaşadığım öğrenciye olumsuz tavır geliştirmem.	
	29	0,748	Fikirlerine katılmadığım insanları da anlamaya çalışırım.	
	28	0,766	İnsanlara güvenirim.	
EMPATİ	18	0,571	İnsanların acısını ve sevincini paylaşıyorum.	0,756
	16	0,669	Karşılaştığım olumsuz durumlara karşı ölçülü tepkiler veririm.	
	15	0,751	Kendimi karşımdaki kişinin yerine koyarak onu anlamaya çalışırım.	
ADALET	12	0,625	Menfaat beklentisiyle kimseye ayrıcalık yapmam.	0,748
	24	0,626	Kamu malını (elektrik, su vb.) dikkatli kullanmaya özen gösteririm.	
	11	0,674	Karar verirken adaleti esas alır ve vicdanımın sesini dinlerim.	
	9	0,710	Başkalarının inançlarına ve düşüncelerine saygı gösteririm.	

Tablo 6'da döndürme sonrası oluşan faktör yapısı ve faktör yük değerleri sunulmaktadır. Tablodaki bulgular değerlendirilirken faktör yük değerinin >,30 (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2016) ve iki faktör yük değeri arasındaki farkın en az >,10 (Büyüköztürk, 2011) olması dikkate

alınmıştır. Bu kurala uymayan madde olmadığından ölçekten madde çıkarılmasına gerek duyulmamıştır. Maddelere ait faktör yükleri incelendiğinde faktör yük değerlerinin 0,402 - 0,843 arasında olduğu belirlenmiştir.

Tablo 6'ya göre, faktör 1 altındaki maddeler incelendiğinde faktör 1'e "SORUMLULUK" adının, faktör 2'ye "BÜTÜNLÜK" adının, faktör 3'e "HOŞGÖRÜ" adının, faktör 4'e "EMPATİ" adının, faktör 5'e "ADALET" adının verilmesi uygun görülmüştür. Faktörlere ait güvenilirlik düzeylerinin yeterli seviyede olduğu belirlenmiştir ($\alpha > 0,70$).

Moral Sermaye ölçeğinin, ölçtüğü özellik açısından kişileri ayırt etmede ne kadar yeterli olduğunu belirlemek amacıyla madde toplam korelasyonları ile özgün ölçekte toplam puana göre belirlenmiş alt-üst % 27'lik grup ortalamaları farkına dayalı madde analizi yapılmıştır (Büyüköztürk, 2011).

Ölçek aracılığıyla hesaplanan puanlarla puanlara göre belirlenen alt-üst % 27'lik gruplar arasında anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek için bağımsız örneklem t-testi yöntemine başvurulmuştur.

Tablo 7. Moral Sermaye Ölçeğine Ait Madde Ayırt Edicilik Analizi

Madde No	t	df	p
1	-6,437	54	0,000**
2	-6,913	54	0,000**
3	-5,834	54	0,000**
9	-6,533	54	0,000**
10	-8,124	54	0,000**
11	-5,869	54	0,000**
12	-4,553	54	0,000**
15	-4,156	54	0,000**
16	-5,331	54	0,000**
17	-6,352	54	0,000**
18	-7,600	54	0,000**
19	-5,771	54	0,000**
20	-4,942	54	0,000**
22	-5,071	54	0,000**
23	-5,380	54	0,000**
24	-5,962	54	0,000**
25	-4,739	54	0,000**
27	-5,037	54	0,000**
28	-3,863	54	0,000**
29	-5,488	54	0,000**

**p<0.01

Tablo 7 incelendiğinde, Moral Sermaye ölçeğinin alt-üst % 27'lik gruplar arasındaki puan ortalamaları açısından farkların istatistiksel açıdan anlamlı olduğu görülmüştür ($p < 0,01$). Bu bulgular ölçek maddelerinin iç tutarlılığının yüksek ve bireyleri ayırt etmede yeterli olduğunu gösterir niteliktedir.

Moral Sermaye Ölçeğine Ait Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

Tablo 8’de Moral Sermaye ölçeğine ait faktör yapısını test etmek amacıyla yürütülen DFA analizi sonucunda elde edilen madde istatistiklerine ait bulgular yer almaktadır.

Tablo 8. Moral Sermaye Ölçeğinin DFA Bulgularına İlişkin Madde İstatistikleri

Faktör	Madde No	Faktör Yük Değeri	R ²	t
ADALET	AD1	0,42	0,18	7,61**
	AD2	0,60	0,36	11,25**
	AD3	0,57	0,32	10,68**
	AD4	0,46	0,21	8,43**
EMPATİ	EMP1	0,48	0,23	8,43**
	EMP 2	0,42	0,18	7,35**
	EMP 3	0,56	0,31	9,75**
SORUMLULUK	SRM1	0,56	0,31	10,33**
	SRM 2	0,35	0,12	6,22**
	SRM 3	0,46	0,21	8,41**
	SRM 4	0,47	0,22	8,69**
	SRM 5	0,32	0,10	5,79**
HOŞGÖRÜ	H1	0,39	0,15	7,00**
	H 2	0,65	0,42	12,18**
	H 3	0,52	0,27	9,52**
	H 4	0,38	0,14	6,71**
	H 5	0,52	0,27	9,43**
BÜTÜNLÜK	B 1	0,66	0,44	11,72**
	B 2	0,56	0,31	10,04**
	B 3	0,59	0,35	10,48**

Tablo 8 incelendiğinde, Moral Sermaye ölçeğinin AFA sonucunda elde edilen faktör yapısının madde istatistikleri açısından DFA bulguları ile de doğrulandığı söylenebilir. Buna göre maddelerin faktör yük değerleri 0,32 – 0,66 arasında değişmektedir. Söz konusu değerler kabul edilebilir faktör yükü olarak değerlendirilebilir. Öte yandan çoklu korelasyon karesine ilişkin değerler (R²) 0,32– 0,44 arasında değişmektedir. Bu bağlamda da R² değerinin de yüksek ve orta bağlamda olduğu ifade edilebilir (Kline, 2005). Maddeler ile örtük değişkenler arasındaki ilişkilerin istatistiksel anlamlılık düzeyinin ifadesi olan t değerleri ise p<,01 düzeyinde anlamlı bulunmuş ve bütün değerlerin 2,58’den büyük olduğu görülmüştür.

Aşağıda DFA’ya ait path diyagramı sunulmuştur. Path diyagramı incelendiğinde modele ait uyum indeksleri istenilen seviyede çıktığından herhangi bir modifikasyon yapılmasına gerek duyulmamıştır.

Chi-Square=507.95, df=160, P-value=0.00000, RMSEA=0.074

Şekil 1. Moral Sermaye Ölçeğinin doğrulayıcı faktör analizi sonuçlarına ilişkin standardize edilmiş çözümleme değerleri.

Schermelleh-Engel & Moosbrugger'e (2003) göre kabul edilebilir ve mükemmel uyum kriterleri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 9: Uyum İndeksi Kriterlerine Ait Değerler

Uyum Kriterleri	Mükemmel Uyum	Kabul Edilebilir Uyum
χ^2/sd	≤ 3	≤ 5
RMSEA	$0 < RMSEA < 0.05$	$0.05 \leq RMSEA \leq 0.10$
RMR	$0 \leq SRMR < 0.05$	$0.05 \leq SRMR \leq 0.10$
SRMR	$0 \leq SRMR < 0.05$	$0.05 \leq SRMR \leq 0.10$
NFI	$0.95 \leq NFI \leq 1$	$0.90 \leq NFI \leq 0.95$
NNFI	$0.95 \leq NNFI \leq 1$	$0.90 \leq NNFI \leq 0.95$
CFI	$0.95 \leq CFI \leq 1$	$0.90 \leq CFI \leq 0.95$
GFI	$0.95 \leq GFI \leq 1$	$0.90 \leq GFI \leq 0.95$
AGFI	$0.90 \leq AGFI \leq 1$	$0.85 \leq AGFI \leq 0.90$

DFA sonucu elde edilen uyum indeksi kriterlerinin, kabul edilebilir uyum indeksi kriterlerini sağladığı belirlenmiştir.

Tablo 10: Moral Sermaye Ölçeği Uyum İyiliği Değerleri

X ² /df	p	RMSEA	CFI	GFI	AGFI	NNFI	NFI	RMR	SRMR
3,17	0,000	0,074	0,910	0,900	0,870	0,920	0,910	0,034	0,067

Bir modelin bütün olarak kabul edilebilir olması için raporlanan uyum iyiliği indekslerinin kabul edilebilir sınırlar içinde olması gerekmektedir. DFA sonucu elde edilen uyum indeksi değerlerinin kabul edilebilir uyum indeksleri içerisine düştüğü görülmektedir. En önemli uyum indeksi değeri olan X²/df değerinin 3,17 iye kabul edilebilir uyum aralığına, RMSEA değerinin 0,074 ile kabul edilebilir uyum aralığına, CFI değerinin 0,910 ile kabul edilebilir uyum aralığında, GFI değerinin 0,900 ile kabul edilebilir uyum aralığına, AGFI değerinin 0,870 iye kabul edilebilir uyum aralığına, NNFI değerinin 0,920 ile kabul edilebilir uyum aralığına, NFI değerinin 0,920 ile kabul edilebilir uyum aralığına, RMR değeri 0,034 ile kabul edilebilir uyum aralığına, SRMR değeri 0,067 ile kabul edilebilir uyum aralığına düştüğü belirlenmiştir.

Yapılan bu çalışmalar sonunda beş faktörden oluşan 20 maddelik “Moral Sermaye Ölçeği” elde edilmiştir. Tablo 11’de ölçeğin son hali verilmiştir.

Tablo 11. Moral sermaye ölçeği

M. No	Ölçek Maddeleri
1	Güçlü ahlaki değerlere sahibim.
2	Her zaman doğruyu söylerim.
3	Kararlarımın değer ve inançlarımla uyumlu olmasına özen gösteririm.
4	Başkalarının inançlarına ve düşüncelerine saygı gösteririm.
5	Hakkaniyetli biri olduğumu düşünüyorum.
6	Karar verirken adaleti esas alır ve vicdanımın sesini dinlerim.
7	Menfaat beklentisiyle kimseye ayrıcalık yapmam.
8	Kendimi karşımdaki kişinin yerine koyarak onu anlamaya çalışırım.
9	Karşılaştığım olumsuz durumlara karşı ölçülü tepkiler veririm.
10	Özel hayatımda yaşadığım sorunları çalışma hayatıma yansıtmam.
11	İnsanların acısını ve sevincini paylaşıyorum.
12	Okul faaliyetlerinin yürütülmesinde sorumluluk alırım.
13	Sorun yaşadığım öğrenciye olumsuz tavır geliştirmem.
14	Öğrencilerime rehberlik yaparım.
15	Alanımla ilgili fark yaratan işler yapmaya çalışırım.
16	Kamu malını (elektrik, su vb.) dikkatli kullanmaya özen gösteririm.
17	Bana yöneltilen eleştirileri dikkate alırım.
18	İnsanların ufak tefek hatalarını görmezden gelebilirim.
19	İnsanlara güvenirim.
20	Fikirlerine katılmadığım insanları da anlamaya çalışırım.

4. Sonuç

Bu araştırmada öğretmenlerin moral sermaye düzeylerini ölçmeye yönelik geçerli ve güvenilir bir ölçek geliştirilmesi amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda oluşturulan uygulama formuyla açıklayıcı faktör analizi yapılmıştır. Açıklayıcı faktör analizi sonucunda toplam varyansın % 60'ını açıklayan beş faktörlü bir ölçme aracı elde edilmiştir. Doğrulayıcı faktör analizi ile tespit edilen ölçek modelinin iyi uyum gösterdiği tespit edilmiştir. 20 maddeden oluşan moral sermaye ölçeğinin toplam korelasyon değerleri 0,427 ile 0,646 arasında yer almaktadır. Madde korelasyon değerleri .30'dan yüksek çıktığı için ölçekteki katsayıların yeterli olduğu ifade edilebilir (Büyüköztürk, 2014).

%27'lik alt ve üst grup puanları arasında yapılan t testi sonuçlarının tüm maddeler için anlamlı bir farklılık oluşturduğu saptanmıştır. Bu bulgular ölçek maddelerinin iç tutarlılığının yüksek ve bireyleri ayırt etmede yeterli olduğunu gösterir niteliktedir. Ölçeğin tamamı için hesaplanan Cronbach's

Alpha katsayısı 0,871 olarak bulunmuştur. Elde edilen bulgulara göre moral sermaye ölçeğinin iç tutarlılığının, geçerlik ve güvenilirliğinin yeterli düzeyde olduğu ifade edilebilir. Yapılan bu çalışmalar sonucunda beş faktör altında ve 20 maddeden oluşan moral sermaye ölçeği elde edilmiştir.

5. Tartışma

Moral sermayeyle ilgili literatür incelendiğinde kavramın bugüne kadar ekonomiden siyasete, uluslararası ticaretten felsefeye kadar çok geniş bir yelpazede ele alındığı görülmüştür. Sergivanni'ye göre (1992, 2015:110) moral sermaye "hoşgörü, merhamet, sadakat, affetme, barış, kardeşlik, adalet, dürüstlük" gibi değerlere dayanmaktadır. Philips (2006) stratejik liderlik kapsamında CEO'nun moral sermayesini moral karakter, sembolik moral davranış ve maddi moral davranış olmak üzere üç boyutta incelediği çalışmasında; CEO'nun moral karakterinin dürüstlük, saygı, karakter ve doğru işleri yapma kararlılığından oluştuğunu ifade etmiştir.

Swartz (2009) Güney Afrika'daki yoksul gençlerin topluma kazandırılmasında moral sermayenin rolünü incelediği araştırmasında yoksul gençlerde moral sermayenin oluşumunun bağlantı, yansıtıcı uygulama, aracılık ve etkinleştirici ortamla gerçekleştiğini tespit etmiştir. Sison (2003) moral liderlik üzerine yaptığı çalışmada moral sermaye eksikliğinin ortaya çıkardığı finansal sorunları incelemiş, moral sermayeyi bütünlük (integrity) boyutuyla ele almıştır. Wang (2005) moral sermayeyi adalet, iyilik ve ölçülülük; Kane (2001) güven, saygı, hoşgörü, sadakat; Wodka (2017:70) dürüstlük, sadakat, sorumluluk ve adalet boyutlarıyla ele almışlardır. Stompka (2018) moral sermayeyi sosyal sermayenin oluşumunda önemli bir alt boyut olarak ele aldığı araştırmasında güven, sadakat, dayanışma, karşılıklılık, saygı ve adalet değerlerine dayanan toplumların moral sermaye zengini olduğunu ifade etmiştir.

Gördüğümüz ya da düşündüğümüz, tanıdığımız ve tanımadığımız, bitmez tükenmez gibi görünen bir yığın başka insanla birlikte yaşadığımız postmodern bir çağda, yasalardan veya teknik becerilerden daha sık ve daha yoğun bir şekilde ahlaki bilgi ve becerilere ihtiyaç duyuyoruz (Bauman, 2016:30). Moral sermaye hangi alanda kullanılırsa kullanılsın özü itibarıyla toplumsal düzen içinde insanların iyi olmalarını sağlamaya odaklanan bir sosyal yapı geliştirme kapasitesidir. İnsanlar toplum içinde iyi davranışlar sergileyerek zamanla güvene dayalı sosyal bağların toplumun geneline yayılmasını sağlamakta, bu sayede toplumu birbirine yabancı bir insan yığını olmaktan çıkarıp tıpkı bir aile gibi birbirini seven, destekleyen, ilham veren ve birbirine destek olan bir yapıya kavuşturmaktadır. Araştırma sonunda öğretmenlerin moral sermaye yeterliliklerine ilişkin sorumluluk, bütünlük, hoşgörü, empati ve adalet boyutları literatürle de uyumludur.

6. Öneriler

Araştırma sonucunda elde edilen değerler dikkate alındığında moral sermaye ölçeğinin araştırmacılar tarafından kullanılması önerilebilir. Ayrıca okullarda moral sermayenin geliştirilmesi için konuyla ilgili farkındalık yaratılmasının ve öğretmenlerin sorumluluk, bütünlük, hoşgörü, empati ve adalet boyutlarında desteklenip geliştirilmesinin de faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akgül, Ö. S. ve Özkan, H. (2019a). "Ahlaklı İnsanın Özellikleri ve Öğretmenlerin Sahip Olması gereken Ahlaki Nitelikler". 14. Uluslararası Eğitim Yönetimi Kongresi, 2-4 Mayıs, Çeşme.
- Akgül, Ö.S. & Özkan, H. (2019b). "Öğretmenlerin Sahip Olması Gereken Ahlaki Niteliklere İlişkin Öğretmen, Öğrenci ve Veli Görüşlerinin İncelenmesi". 14. Uluslararası Eğitim Yönetimi Kongresi Tam Metin Bildiri Kitabı 249-255, 2-4 Mayıs, Çeşme.
- Aydın, İ. (2016). *Eğitim ve Öğretimde Etik*. (8. Baskı). Ankara: Pegem Akademi.
- Bauman, Z. (2016). *Postmodern Etik*. (3. Baskı). (Çev. Alev Türker) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Billington, R. (2011). *Felsefeyi Yaşamak*. (2. Baskı). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Bordieu, P. (1986). *The Form of Capital in Handbook of Theory and Research for the Sociology Education*, (ed: J.G.Richardson), New York: Greenwood Press.
- Büyüköztürk, Ş. (2011). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı: İstatistik, Araştırma Deseni, Spss Uygulamaları ve Yorum*. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Büyüköztürk, Ş. (2014). *Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı*, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Cevizci, A. (2008). *Etiğe Giriş*. İstanbul: Paradigma Yayınları.
- Cevizci, A. (2015). *Etik Ahlak Felsefesi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Cevizci, A. (2016). *Eğitim Felsefesi*. İstanbul: Say Yayınları.
- Çelik, V. (2014). *Okullarda Moral Sermayenin Geliştirilmesi*. Eğitim ve Bilim, 39 (174), 67-74.
- Çokluk, Ö.; Şekercioğlu, G. ve Büyüköztürk, Ş. (2016). *Sosyal Bilimler İçin Çok Değişkenli İstatistik: Spss ve Lisrel Uygulamaları*. Ankara: Pegem Akademi.
- Erkuş A. (2012). *Psikolojide Ölçme ve Ölçek Geliştirme-I*, Pegem Akademi Yayınları, Ankara.
- Eskicumalı, A. (2014). Eğitimin Temel Kavramları, (Ed. Yüksel Özden ve Selahattin Turan) *Eğitim Bilimine Giriş* içinde, (1-22). Ankara: Pegem Akademi.
- Jena, P.C. (2015). Education as a Moral Enterprise For Adolescents. *International of Letters of Social and Humanistic Sciences*, Vol: 59, p. 104-108, Switzerland.
- Haynes, F. (2014). *Eğitimde Etik*. (2. Baskı) (Çev. Semra Kunt Akbaş). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Kane, J. (2001). *The Politics of Moral Capital*, New York: Cambridge University Press.
- Karasar, N. (2005). *Bilimsel Araştırma Yöntemi: Kavramlar, İlkeler, Teknikler*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- Kaymakcan, R. ve Meydan, H. (2016). *Ahlak ve Değerler Eğitimi*. İstanbul: Dem Yayınları.
- Kline, R. B. (2005). *Principles and Practice of Structural Equation Modeling (2nd ed.)*. New York: Guilford. 366 pp.
- Koçyiğit, M.; Tekel, E. ve Karadağ, E. (2018). *Eğitimde Ahlak ve Etik*. İstanbul: Nobel Akademi Yayınları.
- Özkan, H. ve Akgül, Ö. S. (2018). Moral Sermaye Kavram Analizi, *EKEV Akademi Dergisi*, Sayı: 73, s. 451-468 (Kış).
- Pieper, A. (2012). *Etiğe Giriş*. (Çev. V. Aytaman ve G. Sezer). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Phillips, J.R. (2006). *CEO Moral Capital*. University of Western Ontario Faculty of Graduate Studies. Canada.
- Ratnapala, S. (2003). Moral Capital and Commercial Society. *The Independent Review*, (39) 2, 231-233.
- Raykov, T. & Marcoulides, G. A. (2008). *An Introduction to Applied Multivariate Analysis*. NY: Taylor & Francis Group.
- Schermelleh-Engel, K. And Moosbrugger, H. (2003). Evaluating the Fit of Structural Equation Models: Test of Significance and Descriptive Goodness-of-fit Measures. *Methods of Psychological Research Online*, 8(2), 23-74.
- Sergiovanni, T. J. (1992). *Moral Leadership*. San Francisco: Jossey-Bass.
- Sergiovanni, T. J. (2015). *Ahlaki Liderlik: Okul Gelişiminin Özüne İnmek*. (Çev. Semra Güngör) Jossey-Bass. İstanbul: Nobel Yayın Dağıtım.
- Sison, A.J.G. (2003). *The Moral Capital of Leaders*. Northampton, MA: Edward Elgar.
- Swartz, S. (2009). *The Moral Ecology of South Africa's Township Youth*. New York, Palgrave Macmillan.
- Sztompka, P. (2018). Moral Capital: Much Needed Resource. XIX. ISA World Congress of Sociology. Canada, Toronto.
- Valverde, M. (1994). Moral Capital. *Canadian Journal of Law and Society*, (9)1, 213-232.
- Wang, X. (2015). *On Moral Capital*. Springer-Verlag Berlin Heidelberg.
- Wodka, M. (2017). Social and Economic Significance of Moral Capital. *Ethics in Economic Life*, Vol. 20, No. 4, December 2017, 65-75

- Tabachnick, B. G. and Fidell, L. S. (2013). *Using Multi Variate Statistics*, (6th ed.). Boston: Allynand Bacon.
- Tavşancıl, E. (2010). *Tutumların Ölçülmesi ve Spss ile Veri Analizi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Türk Dil Kurumu (TDK). (2019). *Türkçe Sözlük*. <http://sozluk.gov.tr/> Erişim tarihi 23.07.2019.
- Yaşar, B. ve Güzeller, C.O. (2014). *Sosyal Bilimler için İstatistik: SPSS Uygulamalı*. Ankara: Pegem Akademi.